

REVISTA EPARHIALĂ „BISERICA ȘI ȘCOALA” ÎN ANUL MARII UNIRI

Protos. lect. univ. dr. Iustin Popovici

THE DIOCESAN REVIEW „BISERICA ȘI ȘCOALA” INTO THE YEAR OF GREAT UNION

Abstract: The present study treats the ecclesiastical journal of Arad Dioceses in the year of Great Union from 1 December 1918, and also the following period. It also try to sketch the most important problems of romaine society in the beginning of the XX century.

Keywords: Diocese of Arad, ecclesiastic press, *Biserica și Școala* journal, Great Union.

Revista *Biserica și Școala* a apărut la inițiativa episcopului Ioan Mețianu la 30 ianuarie/11 februarie 1877, la Arad. Apariția ei a însemnat un adevărat eveniment care-și va pune amprenta asupra mentalului colectiv arădean timp de 71 de ani (1877-1948), cu o continuitate greu de egalat în publicistica românească. Primul redactor-șef al revistei a fost Vasile Mangra, care i-a stabilit și numele și a avut o apariție neîntreruptă până în vara anului 1948. Din anul 1878 revista este condusă de Augustin Hamsea, până în anul 1882 când revine Vasile Mangra. Din anul 1883 la conducerea revistei revine iarăși Augustin Hamsea, până în anul 1899, când episcopul Iosif Goldiș i-a încredințat-o din nou lui Vasile Mangra, care a condus-o până în 1900, an în care părăsește Aradul pentru postul de vicar al Consistoriului eparhial din Oradea, rămânând mai departe doar un permanent colaborator¹.

În anul Marii Uniri de la 1918, revista *Biserica și Școala* se afla în cel de-al 42-lea an de apariție neîntreruptă, ea fiind un organ de presă săptămânal, care se distribuia duminica și avea ca subtitlu inițial „revistă bisericească, școlară, literară și economică”. Subtitlul revistei a fost schimbat din 25 decembrie 1927 în „revistă bisericească-culturală – organ oficial al eparhiei ortodoxe române a Aradului”, fapt reflectat mai ales din conținuturile abordate după acea dată.

¹ Pr. Dr. Pavel Vesa, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2008, p. 199.

Redactor al revistei la acea vreme era Teodor Botiș, revista având un volum de 8 pagini, iar de foarte puține ori ea a apărut și în 4 pagini.

Referindu-ne la anul 1918, revista *Biserica și Școala*, asemenea altor reviste bisericești și culturale din Transilvania, a avut un pronunțat caracter politic-național, cuprinzând în paginile sale toate manifestele și hotărârile luate de fruntașii români din Arad, ea confirmând alături de *Românul* că centrul Marii Uniri s-a aflat în orașul de pe Mureș. În acest sens, chiar pe primele pagini ale revistei găsim manifestul „Către națiunea română”²; „Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia”³; „Desfășurarea Adunării Naționale de la Alba Iulia”⁴; manifestul „Către popoarele lumii”⁵. De asemenea, după înfăptuirea unității naționale, revista *Biserica și Școala*, prin tematica abordată, a contribuit la consolidarea politico-administrativă și moral-religioasă a României Mari.

Spre exemplu, în articolul „Către națiunea română” se poate observa bucuria victoriei aliaților și posibilitatea liberei alegeri a drumului pe care vor să-l urmeze, prin cuvintele: „Frați și soldați români! Fiți cu atragere și iubire către neamul vostru, care în zilele acestea a intrat în rândul națiunilor libere...”⁶.

Evenimentul Marii Uniri de la sfârșitul anului 1918, este prezentat în primele pagini ale ultimelor numere ale revistei din anul 1918, la adevărata sa valoare istorică. Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia, structurată pe nouă puncte, precum și Adeziunea Episcopilor români la Consiliul Național Român, semnată de cinci episcopi ortodocși și greco-catolici: Dr. Demetriu Radu, episcop greco-catolic de Oradea Mare; Ioan I. Papp, episcop ortodox român al Eparhiei Aradului, totodată loțiitor de mitropolit; Dr. E. Miron Cristea, episcop ortodox român al Eparhiei Caransebeșului; Dr. Valeriu Traian Frențiu, episcopul Lugojului și Dr. Iuliu Hosszu, episcop român greco-catolic al Gherlei, au fost publicate în prima pagină a revistei⁷.

Însă, nu doar evenimentele politice au fost reflectate în paginile revistei, ci și atmosfera primul Crăciun pe care românii l-au sărbătorit împreună. Cea mai grăitoare reprezentare a cea ce au trăit românii, în acele vremuri, o găsim sintetizată în scrisoarea pastorală, adresată fiilor duhovnicești, de către episcopul Aradului Ioan Ignatie Papp. Contextul social, bisericesc și politic de atunci face ca această scrisoare pastorală să fie citită, în sfânta zi de Crăciun, în aproape toate bisericile din Ardeal, lucru care ne îndreptățește să generalizăm

² *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 44, p. 1.

³ *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 47, p. 1.

⁴ *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 48, p. 1.

⁵ *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 46, p. 1.

⁶ *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 44, p. 1.

⁷ *Biserica și Școala*, XLII (1918) nr. 47, p. 1. A se vedea și studiul Pr. Lect. Univ. Dr. Ștefan Negreanu, „Preocupări de istorie a Bisericii în paginile Revistei „Biserica și Școala” în perioada 1877-1948”, în vol.: „Biserica și Școala” – 140 de ani de istorie și cultură ecleziastică la Arad, coordonatori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja Pr. Conf. Dr. Lucian Farcașiu Pr. Conf. Dr. Caius Cuțaru, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2017, p. 240.

mesajul și sentimentele transmise prin ea, la toți românii ortodocși care s-au unit cu țara, așa cum au strigau la data de 1 Decembrie, pe Câmpul lui Horia.

Potrivit conținutului acestei scrisori pastorale pentru românii ortodocși, ziua de 25 decembrie, a avut o înțreită însemnătate: o nouă prăznuire a Nașterii Domnului, încetarea războiului și unirea cu țara. Citez cuvintele pururi-pomenitului episcop Ioan Ignatie Papp: „Este fără pereche mare bucuria și de înțreită însemnătate sfânta noastră prăznuire de astăzi, pentru că nouă ni s-a dat să ajungem nu numai această nouă pomenire a Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, dar dat ni-a fost și dat ne este să ajungem și încetarea luptei sângeroase de patru ani și mai bine, care a doborât fără milă și a rănit fără cruțare zeci și sute de mii de bărbați, tot atâția pomi nobili și roditori din grădina vieții neamului nostru românesc. Dar de deosebită bucurie și însemnătate este această mărită și sfântă zi, pentru că dat ne este să vedem cu ochii și să simțim cu inima, că după atâtea veacuri de restriște, de asupriri și împilări a tot ce a fost românesc, a venit vremea de a ne uni cu România, ca sub Coroana ei, toți românii să formăm o singură turmă sub unul și același păstori”⁸.

Totodată, „Episcopul Marii Uniri”, așa cum a rămas în conștiința românilor, subliniază în pastorală sa că ziua Nașterii Domnului este o zi de „înălțare sufletească, de adevărată mângâiere și de întărire în nădejdea de mai bine pentru noi cei de acum, și pentru nepoții și strănepoții noștri din veacurile viitoare”⁹. Așadar el vedea în prăznuirea Nașterii Domnului, întâi latura duhovnicească și teologică a sărbătorii, apoi mângâierea dăruită de Dumnezeu românilor, prin Marea Unire și mai apoi o nădejde de mai bine, profetică, am pute-o numi, pentru generațiile viitoare. Iată deci ce sentimente trăiau românii acelor vremuri, la Crăciunul anului 1918: bucuria duhovnicească a Întrupării Mântuitorului, mângâierea de a vedea un ideal milenar împlinindu-se și credința că jertfa lor și a înaintașilor va sta la temelie fericirii și propășirii viitoarelor generații.

Acest obiectiv a putut fi îndeplinit prin contribuția unor personalități de valoare din vremea respectivă, între care se cade să amintim pe: Grigorie Comșa, Gheorghe Ciuhandu, Simion Stana, T. Mariș, Vasile Goldiș, Ioan Lupaș, I. Moldovan, Teodor Botiș, Roman Ciorogariu, Octavian Goga, Ilarion Felea, Petru Dulfu, Elena Cioroianu, Elena Ciorogariu și alții.

Structura revistei cuprindea rubrici precum: „Studii-articole-poezii”; „Cuvinte alese”; „Predici-cuvântări-meditații”; „Bibliografie”; „Cronici și informațiuni”; „Oficiale-circulare” și „Concursuri”, în conținutul cărora se găseau subiecte de interes local sau general, sau de interes național, reușind astfel să-și creeze un cerc larg de cititori, atât din mediul urban cât și rural. Abonați ai revistei erau atât preoții cât și învățătorii satelor, care erau cititori fideli și propagatori ai ideilor cuprinse în paginile revistei în rândul țăranilor neștiutori de carte.

⁸ *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 52, p. 1.

⁹ *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 52, p. 1.

Criza morală a societății românești după primul război mondial era semnalată în paginile revistei drept unul dintre pericolele majore alături de materialism, care se confunda cu comunismul. Viața religioasă din părțile Aradului era descrisă ca fiind „atinsă de eclipsă și de o criză morală care duce după sine un cortegiu nenorocit de materialism destrăbălat”¹⁰. Tot în paginile revistei găsim îndemnul „aspirațiile bisericii noastre, drepturile ei cu greutatea câștigate, de asemenea nu se pot susține prin nimic mai cu efect, decât prin glasul presei bisericești. Fără presa aceasta, - lupta încetează în lipsa armei de competență, a cuvântului scris zi de zi”¹¹.

Problema școlară a fost una din temele predilecte ale publicației care sublinia faptul că după 1918 scopul final al școlii era acela „al dezvoltării și apropierii omeniei de perfecțiune”, el putându-se realiza numai prin punerea accentului pe educație¹². Revista a dus o adevărată campanie prin învățători și preoți în vederea „luminării preoților” care trebuiau „să deștepte în copii dragoste pentru îmbrățișarea meseriilor și a comerțului” ca unică soluție „pentru cucerirea bogățiilor nemăsurate din mâinile străinilor” și pentru românizarea orașelor. Putem observa că revista, prin ceea ce prezenta în paginile ei, arăta lupta pentru susținerea neamului și a limbii române, susținerea pentru dezvoltarea culturii naționale, contribuția deosebită a ierarhilor, preoților și personalităților arădene la realizarea Marii Uniri, chestiuni legate de gospodărie pentru realizarea dezi-deratelor naționale și sociale, diferitele probleme de actualitate din perioada interbelică, activitatea misionar-pastorală a preoților ortodocși din acest colț de țară, educația și provocările ei, de asemenea era ilustrată în paginile revistei¹³.

De asemenea, școlile arădene ale vremii au avut o contribuție deosebită în viața tinerilor. Referindu-se la rolul și importanța Preparandiei „Dimitrie Țichindeal”, un dascăl afirma că: „Aradul devine unul dintre cele patru mari centre de învățământ și cultură ale Transilvaniei în epocă, alături de Blaj, Brașov și Sibiu. De la înființarea Preparandiei (1812) și a Institutului teologic (1822) până la Unire, au răspândit lumina cărții și legea românească. Ei au fost luminătorii satului care pe lângă obligațiile lor profesionale au scris istorie, literatură, pedagogie, filosofie, manuale școlare, studii monografice, cărți de popularizare a științei, studii de cercetare, au scos ziare și reviste, au cules folclor. Această muncă s-a impus ca o tradiție în spirit ortodox de la primii profesori și elevi până astăzi”¹⁴.

Considerând consumul excesiv de alcool ca unul din factorii esențiali ai degradării morale, *Biserica și Școala* a dus o adevărată campanie împotriva alcoolismului, inițiatorul acesteia fiind episcopul Aradului, Grigorie Comșa.

¹⁰ *Biserica și Școala*, an XLVII (1923), nr. 6, p. 1.

¹¹ *Biserica și Școala*, an XLVII (1923), nr. 2, p. 4.

¹² *Biserica și Școala*, an XLII (1918), nr. 50, p. 1.

¹³ A se vedea studiul Pr. Lect. Univ. Dr. Vasile Pop, „Preocupări didactice și educaționale în paginile publicației eparhiale „Biserica și Școala”, în vol.: „Biserica și Școala” – 140 de ani de istorie și cultură ecleziastică la Arad, coordonatori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja Pr. Conf. Dr. Lucian Farcașiu Pr. Conf. Dr. Caius Cuțaru, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2017, pp. 71-91.

¹⁴ Prof. Melente Nica, „Momente din istoria școlii românești arădene”, în: *Biserica și Școala*, Anul VII (79) (1998), nr. 5-6, p. 4.

Pentru atingerea acestui obiectiv s-au desfășurat campanii de evanghelizare în județ, cu deosebire în Podgoria Aradului¹⁵.

Ca organ oficial al eparhiei ortodoxe române a Aradului, Biserica și Școala a desfășurat o luptă susținută împotriva sectelor religioase pe care le considera mai periculoase decât ateismul „deoarece acesta atacă religia în toate ideile ei, într-un limbaj științific, puțin priceput de oameni”, în schimb, „sectanții cred în Iisus Hristos și cheamă lumea la pocăință pe o altă cale decât aceea a unei biserici organizate”¹⁶. Asemenea opinii le regăsim într-o serie de articole: „Preotul și sectarismul”¹⁷; „Revenirea la ortodoxie”¹⁸; „Învățămintele din trecutul sectelor”¹⁹; „Zăpăceala sectară”²⁰; „Baptismul în descompunere”²¹; „Se întorc pocăiții”²².

Misionarismul laic a constituit o altă temă abordată frecvent în paginile publicației, o dată cu crearea la Arad, la 14 mai 1933, a Frăției Ortodoxe Române, care era considerată „o nouă piatră la temelia edificiului moral și național de la frontiera de vest a patriei... având la bază principiile religiei ortodoxe”, dar și „combaterea materialismului care a îndepărtat poporul de la învățăturile lui Hristos”²³.

Revista *Biserica și Școala* prin diversitatea problematicii abordate și prin activitatea sa susținută în slujba națiunii a constituit una din publicațiile de referință ale perioadei interbelice românești din vestul țării. Alături de celelalte ziare și reviste arădene din perioada interbelică, care s-au caracterizat printr-o mare varietate de articole care făceau referire la interesele de partid sau naționale, bisericești sau școlare, educaționale sau sociale, încercând să satisfacă interesele cititorilor din acea perioadă. Ea apărea săptămânal (duminica) și era răspândită în zona Aradului, a Timișului, a Bihorului și până în părțile Carașului, în tiraj mai limitat, deoarece acolo exista *Foaia diecezană* de la Caransebeș.

„Fiind unicul îndrumător al clerului, învățătorilor și credincioșilor din cuprinsul eparhiei, sub raport religios-moral și cultural revista reprezintă un moment de referință în viața bisericească, națională și culturală a românilor arădeni. Prin orientarea programatică, prin ecoul de care s-a bucurat în rândul românilor, ca și prin influența exercitată asupra opiniei publice românești, revista *Biserica și Școala* a devenit cea mai prestigioasă publicație arădeană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele două decenii ale celui următor”²⁴.

¹⁵ *Biserica și Școala*, an XLIII (1924), nr. 13, p. 2.

¹⁶ *Biserica și Școala*, an XLIII (1924), nr. 49, p. 3.

¹⁷ *Biserica și Școala*, an LI (1927), nr. 18, p. 5-6.

¹⁸ *Biserica și Școala*, an LI (1927), nr. 26, p. 5.

¹⁹ *Biserica și Școala*, an LI (1927), nr. 40, p. 2.

²⁰ *Biserica și Școala*, an LI (1927), nr. 42, p. 3.

²¹ *Biserica și Școala*, an LI (1927), nr. 51, p. 1.

²² *Biserica și Școala*, an LI (1927), nr. 52, p. 3.

²³ *Biserica și Școala*, an LVII (1933), nr. 21, p. 6.

²⁴ Pr. Lect. Univ. Dr. Gabriel Basa, „Biserica și Școala” – factor de cultură și viață a neamului românesc, în vol.: „Biserica și Școala” – 140 de ani de istorie și cultură ecleziastică la Arad, coordonatori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja Pr. Conf. Dr. Lucian Farcașiu Pr. Conf. Dr. Caius Cuțaru, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2017, p. 55.